

BYLŲ DĖL NEDIDELIŲ SUMŲ NAGRINĖJIMO PROCEDŪRA EUROPOS SAJUNGOJE

Vigita Vėbraitė

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedros lektorė
socialinių mokslų daktarė
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius
Tel. (+370 5) 2 36 61 70
El. paštas: vigita.vebraite@tf.vu.lt

Straipsnyje nagrinėjamos pagrindinės 2007 m. liepos 11 d. Reglamento (EB) Nr. 861/2007, nustatančio Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą, nuostatos, analizuojama procedūros eiga, atskleidžiami pagrindiniai jos pranašumai ir trūkumai.

The main provisions of Regulation (EC) No 861/2007 of 11 July 2007 establishing a European small claims procedure are analyzed in the article. The commencement and later conduct of the procedure is examined, also the main advantages and gaps of the legal regulation are provided hereinafter.

Įvadas

Norint įgyvendinti reikalavimo teisę tarptautinio pobūdžio civilinėje byloje, dažnai kyla klausimas, ar finansiniu požiūriu apsimoka tai daryti. Paprastai dėl kitos valstybės teisinės sistemos nežinojimo, dėl procesinių dokumentų įteikimo, vertimo ar kelionių kaštų yra svarstoma, ar apskritai pradėti teisminę bylą užsienio valstybės teisme. Ypač tai aktualu civiliniams teisiniams ginčams, kurių vertė yra nedidelė. Europos Sąjungos mastu jau nuo 1999 m. gegužės 1 d., kai tik įsigaliojo Amsterdamo sutartis, buvo pradėta mąstyti, kaip palengvinti Bendrijoje bylų dėl nedidelių sumų nagrinėjimą. Juolab kad dauguma Bendrijos valstybių narių turi specialias procedūras smulkiems civiliniams ginčams nacionaliniuose įstatymuose.

2002 m. gruodžio 20 d. Europos Komisija patvirtino žaliąją knygą dėl Europos mokėjimo įsakymo procedūros ir priemonių, skirtų bylų dėl nedidelių sumų reikalavimų nagrinėjimui supaprastinti ir pagreitininti [6]. Šiame dokumente apibendrintas tuo metu Europos Sąjungai priklausančių penkiolikos valstybių narių teisinis reguliavimas šioje srityje ir pagrindinės tolesnio teisinio reglamentavimo Europos Sąjungos mastu idėjos. Dar kartą pabrėžta, kad yra neproporcingai dideli smulkių ginčų kaštai ir per ilga bylų nagrinėjimo trukmė Europos Sąjungoje. 2005 m. kovo 15 d. Europos Komisija pristatė pasiūlymą dėl Reglamento, nustatančio Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą [5]. Pats reglamentas [1] buvo priimtas 2007 m. liepos 11 d. su reikšmingais pakeitimais ir yra

taikomas nuo 2009 m. sausio 1 d. visoje Europos Sąjungoje, išskyrus Daniją.

Šiame reglamente, kitaip nei reglamente, sukuriančiame neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą, ar reglamente, nustatančiame Europos mokėjimo įsakymo procedūrą, reglamentuojamas grynai ginčo teisenos bylų, kuriose atsakovas nebūtinai sutinka su pareikštu ieškiniu, nagrinėjimas. Tad pirmą kartą yra bandoma Europos Sąjungos mastu nustatyti paprastą, greitą ir kartu pigią teisminę procedūrą ginčo byloms.

Šiame straipsnyje daugiausia pasitelkiant lyginamąjį, sisteminių ir teleologinių metodus nagrinėjami pagrindiniai reglamento, nustatančio Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą, klausimai. Daugiausia analizuojami tie probleminiai reglamento aspektai, kurie būdingi būtent aptariamam reglamentui ir visiškai nėra reglamentuojami kituose Europos Sąjungos teisės aktuose.

Bylos, kurioms gali būti taikoma procedūra

Reglamento taikymo sritis apibrėžta teisės akto 2 straipsnyje, jame teigiama, kad reglamentas taikomas tarpvalstybinio pobūdžio civilinėse ir komercinėse bylose, neatsižvelgiant į teismo pobūdį, kai ieškinio suma, neskaičiuojant palūkanų, išlaidų ir sąnaudų, neviršija 2000 EUR tuo metu, kai kompetentingas teismas gauna ieškinio pareiškimą. Kaip ir visuose reglamentuose, skirtuose civiliniam procesui, pabrėžta, kad reglamentas netaikomas mokesčių, muitų ar administracinėms byloms arba valstybės atsakomybei už veiksmus ir neveikimą vykdam valstybės įgaliojimus

(*acta jure imperii*). Be to, to paties straipsnio 2 dalyje detalizuojama, kad reglamentas netaikomas bylose: dėl fizinių asmenų statuso arba teisnumo ar veiksnumo; turtinių teisių, atsirandančių iš santuokinių ryšių, išlaikymo prievolių, testamentų ir paveldėjimo; bankroto, procedūrų, susijusių su nemokių bendrovių ar kitų juridinių asmenų likvidavimu, teisminiams susitarimams, kompromisiniams susitarimams ir analogiškomis procedūroms; socialinės apsaugos; arbitražo; darbo teisės; nekilnojamojo turto nuomos, išskyrus bylas dėl piniginių reikalavimų; privataus gyvenimo ir asmeninių teisių pažeidimo, įskaitant šmeižtą.

Tad galima teigti, kad nemažai civilinių ir komercinių bylų nepatenka į reglamento taikymo sritį. Tačiau būtina atkreipti dėmesį, kad, skirtingai nei procedūroje dėl Europos mokėjimo įsakymo išdavimo, procedūra dėl nedidelių sumų yra galima ne tik ieškiniams dėl priteisimo, bet ir ieškiniams dėl teisinių santykių modifikavimo ar pripažinimo, jei yra įmanoma nustatyti ginčo vertę ir ji nėra didesnė nei 2000 EUR [8, p. 105]. Nuspręsta netaikyti procedūros dėl nedidelių sumų išlaikymo reikalavimams, nes nuo 2010 m. birželio 18 d. turėtų būti pradėtas taikyti reglamentas dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų pripažinimo ir vykdymo bei bendradarbiavimo išlaikymo prievolių srityje. Be to, įtvirtinus nuostatą, kad aptariamasis reglamentas netaikomas privataus gyvenimo ir asmeninių teisių pažeidimo bylose, buvo siekiama, jog valstybių narių gyventojai nebūtų dirbtinai skatinami teikti visiškai nepagrįstus ieškinius tokio pobūdžio bylose [13, p. 370]. Kartu atsižvelgta, kad dažnai nepasiseka greitai išnagrinėti šių

bylų, nemažai dėmesio turėtų būti skiriama šalims sutaikyti. Vis dėlto, manytume, kad sąvokos „privatus gyvenimas“ ir „asmeninių teisių pažeidimas“ autonomiškai turėtų būti aiškinamos siaurai. Nereikėtų visiškai išskirti neturtinės žalos ieškinių iš reglamento taikymo srities. Pavyzdžiui, jei asmeninių teisių pažeidimas yra susijęs su sveikatos sugadinimu, tai, pareiškiant bendrą reikalavimą, turėtų būti galima pasinaudoti reglamento nuostatomis.

Aptariant bylas, kurioms gali būti taikoma Europos nedidelių sumų nagrinėjimo procedūra, svarbu pabrėžti, kad ieškinių suma, neskaičiuojant palūkanų, išlaidų ir sąnaudų, negali viršyti 2000 EUR. Tokios piniginės sumos nustatymas reglamente buvo politinis klausimas. Svarstant reglamento projektą ilgą laiką ginčytasi dėl maksimalios ginčo vertės, nes daugelis valstybių narių norėjo įtvirtinti reglamente tokią ieškinių sumą, kuri įtvirtinta jų nacionaliniuose įstatymuose. Pavyzdžiui, Vokietija siūlė, kad ieškinių suma turėtų neviršyti 1000 EUR, o Olandija ir Didžioji Britanija siūlė nustatyti 5000 EUR ribą [11, p. 360]. Netgi pateikta siūlymų, kad reglamente būtų nustatytos minimalios ir maksimalios ieškinių vertės ribos ir valstybės narės galėtų pačios nuspręsti, kokią ribą taikys aptariamai procedūrai [7, p. 10]. Sveikintina, kad nebuvo pasirinktas toks modelis, nes būtų prarastas teisinis tikrumas, vienose valstybėse narėse naudotis procedūra būtų parankiau nei kitose.

Reglamente nepateikiama jokių kriterijų, kaip turėtų būti nustatoma ieškinių suma. Tik pasakyta, siekiant palengvinti skaičiavimą, kad į ieškinių sumą neįskaičiuojamos palūkanos, kitos išlaidos. Tad,

norint tiksliai apskaičiuoti ieškinių sumą, reikia vadovautis valstybės narės, kurioje pateikiamas ieškinys, nacionaline teise. Lietuvoje turi būti taikomas Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso [3] 85 straipsnis. Reikėtų sutikti su nuomone, kad, paliekant tokį svarbų klausimą reglamentuoti nacionaliniams įstatymams, galima sudaryti sąlygas nevienodai taikyti reglamentą valstybėse narėse [9, p. 1057]. Nustatyti ieškinių sumą yra svarbu ir tuo atveju, jei atsakovas pateikia priešieškinį, nes pagal reglamento 5 straipsnio 7 dalį, jei priešieškinys viršija nustatytą ieškinių sumą, tai Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūra negali būti taikoma.

Reglamente taip pat nėra pasakyta, kaip skaičiuoti valiutų keitimo kursą, jei ieškovo reikalavimo teisė yra ne euro valiuta. Būtų protingiausia skaičiuoti valiutų kursą pagal dienos, kai teismas gauna ieškinį, oficialų euro ir reikalingos valiutos kursą, nustatytą Europos centrinio banko. Lietuvoje dėl to neturėtų kilti sunkumų, nes lito ir euro valiutų kursas yra pastovus. Kiek kebliau gali būti tose valstybėse narėse, kuriose valstybės narės valiutos ir euro keitimo kursas yra nepastovus.

Tiek kiti reglamentai teismo bendradarbiavimo civilinėse bylose srityje, tiek ir reglamentas, nustatantis Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą, yra taikomas tik tarpvalstybinėms byloms. Iš pradžių reglamento projekte buvo numatyta, kad pati procedūra gali būti taikoma ir nacionalinėms nedidelių sumų byloms. Europos Komisija teigė, kad reglamentą taikyti ir nacionalinėms byloms yra būtina, nes tik taip galima užtikrinti tinkamą vidaus rinkos funkcionavimą ir mažin-

ti rinkoje konkurencijos iškraipymus [5]. Tačiau dėl didelio valstybių narių pasipriešinimo nuspręsta, kad reglamento taikymo sritis apims tik tarptautines bylas. Pagrindiniai tik tokios reglamento taikymo srities argumentai buvo tie, kad Europos sutartis neleidžia taikyti reglamento ne tarptautinėms byloms, be to, tai būtų per didelis kišimasis į nacionalinę proceso teisę. Buvo teigiama, kad, pavyzdžiui, Vokietijoje, tokiu atveju reglamentas lemtų apie 67 proc. visų pirmosios instancijos civilinių bylų [10, p. 2892]. Su tokiu argumentu nesinorėtų sutikti, nes tiek pasiūlymas dėl reglamento, tiek įsigaliojusi reglamento redakcija numato, jog tik ieškovas nusprendžia, ar pasinaudoti numatyta nedidelių sumų procedūra. Tad teismas negali daryti įtakos procedūrai ir savo nuožiūra ją taikyti.

Tarpvalstybinis bylos pobūdis yra suprantamas labai panašiai kaip ir reglamente dėl Europos mokėjimo įsakymo procedūros. Abiejuose reglamentuose teigiama, kad tarptautinio pobūdžio byla yra tada, kai bent vienos šalies nuolatinė gyvenamoji vieta ar nuolatinio buvimo vieta arba įprastinė gyvenamoji vieta yra kitoje valstybėje narėje nei ta, kurioje kreipiamasi į teismą. Reglamento, nustatančio Europos ieškinių nedidelių sumų procedūrą, 3 straipsnio 3 dalyje pabrėžiama, kad tarpvalstybinio bylos pobūdžio nustatymo laikas yra data, kai kompetentingas teismas gavo ieškinių formą. Atkreiptinas dėmesys, kad reglamente numatyta procedūra galima pasinaudoti ir tais atvejais, kai viena ginčo šalis yra iš trečiosios šalies, tačiau kreipiamasi į teismą kitoje valstybėje narėje nei yra vienos iš šalių nuolatinė gyvenamoji ir buvimo vieta. Pavyzdžiui, Lietuvoje būtų

galima nagrinėti bylą, jei ieškinys yra pareiškiamas atsakovui, kurio buveinė yra Rusijoje, o ieškovo nuolatinė gyvenamoji vieta yra ne Lietuvoje, o Latvijoje.

Procedūros pradžia

Procedūra, nustatanti Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo tvarką, kaip ir procedūra dėl Europos mokėjimo įsakymo išdavimo, yra alternatyvi. Pats ieškovas nusprendžia, ar naudotis tokia procedūra, jei ginčas atitinka reglamento taikymo sritį, ar apskritai ja nesinaudoti. Tad pati procedūros taikymo tvarka yra skirtinga nei Lietuvoje ar, pavyzdžiui, Vokietijoje. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 441 straipsnio 2 dalimi, byla nagrinėjantis teismas turi teisę nuspręsti, kokia forma ir tvarka nagrinėti bylą dėl piniginės sumos, neviršijančios vieno tūkstančio litų, priteisimo. Manytume, kad tarptautinio ginčo atveju, jei reikalavimo suma, neskaičiuojant palūkanų, išlaidų ir sąnaudų, neviršija 2000 EUR, teismas, vadovaudamasis teismo išaiškinimo pareiga, gali informuoti ieškovą, kad yra tokia procedūra, kaip ja galima pasinaudoti. Be to, reglamento 4 straipsnio 5 dalyje teigiama, kad valstybės narės turi užtikrinti, jog visi teismai, kuriuose gali būti pradama Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūra, turėtų ieškinių formas. Kadangi ši procedūra pradama tik ieškovo pageidavimu ir yra labai formali, nėra įmanoma, sumažėjus ginčo vertei iki reglamento nustatytos ribos, iš karto pereiti prie reglamente nustatytos procedūros.

Pati procedūra yra gana paprasta ir aiški, neturėtų kelti didelių problemų praktiškai. Reglamente numatyti pagrindiniai

procesiniai procedūros veiksmai, nustatyti minimalūs reikalavimai procedūrai, tačiau ji neregamentuojama visiškai išsamiai [11, p. 362]. Reglamento 19 straipsnyje teigiama, kad pagal šio reglamento nuostatas Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrai taikoma valstybės narės, kurioje vykdoma procedūra, proceso teisė. Tad yra išsaugomas procesui ir *lex fori* principas. Kita vertus, nacionalinės proceso teisės taikymas tam tikriems klausimams spręsti gali sukelti nemažai praktinių sunkumų, padaryti procedūrą skirtingą valstybėse narėse.

Pagal reglamento 4 straipsnį ieškovas pradeda Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą užpildydamas standartinę A ieškinio formą ir pateikdamas ją kompetentingam teismui tiesiogiai, paštu arba kitomis tai valstybei narei, kurioje pradedama procedūra, priimtinomis ryšio priemonėmis. Tad naudoti standartinę formą yra privalu ir nėra įmanoma tik paprastame ieškinyje parašyti, kad norima taikyti šią Europos procedūrą [9, p. 1057]. Be to, reglamento 11 straipsnyje teigiama, jog valstybės narės užtikrina, kad šalys turėtų galimybę gauti praktinę pagalbą formoms užpildyti. Iš reglamento preambulės galima suprasti, kad šalims teiktina praktinė pagalba turėtų apimti techninio pobūdžio informaciją apie formų prieinamumą ir pildymą. Taip pat teismo personalas gali pagal nacionalinę teisę suteikti informaciją procedūriniais klausimais.

Pati standartinė forma¹ parengta tarsi anketa, tik keliose vietose yra reikalaujama

¹ Šiame internetiniame puslapyje galima rasti standartines formas visomis Europos Sąjungos kalbomis ir kitą informaciją apie procedūrą: http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/sc_filling_lt_en.htm

trumpai aprašyti. Pavyzdžiui, reikia glaustai aprašyti ieškinio pagrindą. Tad ieškovui neturėtų kilti didelių sunkumų savarankiškai užpildyti standartinę formą. Ieškovas iš karto yra įspėjamas, kad formą reikia užpildyti ta kalba, kuri yra vartojama teisme, į kurią kreipiamasi. Tad teismams Lietuvoje standartinė forma gali būti pildoma tik lietuvių kalba.

Svarstant reglamento projektą didelių diskusijų buvo kilę dėl klausimo, ar turi būti prie ieškinio pridėti įrodymai. Po ilgų svarstymų reglamento 4 straipsnio 1 dalyje liko įtvirtinta gana neaiški teisės norma, kad į ieškinio formą įtraukiamas ieškinį pagrindžiančių įrodymų aprašymas ir reikiama atvejais pridedami kiti susiję pagrindžiantys dokumentai. Taip siekiama, kad iki minimumo būtų sumažintos dokumentų vertimo išlaidos [7, p. 30]. Gali kilti sunkumų, sprendžiant, kokių teisinių padarinių sukelia teismo nuomonė, kad ieškovas prie ieškinio nepridėjo būtinų dokumentų. Nagrinėjant reglamentą sistemškai, galima daryti išvadą, kad ne visų reikiamų dokumentų pridėjimas neturėtų būti pagrindas atmesti prašymą ar prašyti ieškinio formą pataisyti. Juolab kad reglamento 9 straipsnyje numatoma galimybė rinkti įrodymus bylos nagrinėjimo metu.

Reglamente nėra nustatyta jokių specialių teisingumo taisyklių, tad, norint pateikti ieškinį, reikia vadovautis bendromis reglamento Briuselis I teisės normomis. Kitaip nei reglamente dėl Europos mokėjimo įsakymo ar reglamente, sukuriame Europos vykdomąjį raštą, nedidelių sumų procedūrai nėra numatyta specialaus teisinio reglamentavimo dėl vartotojų sutarčių išimtinio teisingumo. Toks teisinis regu-

liavimas tikriausiai buvo pasirinktas atsižvelgiant į tai, kad ieškinių dėl nedidelių sumų procedūra yra skirta ginčytiniams reikalavimams [12, p. 8, 9]. Nepaisant to, kio paaiškinimo, kiek keistai atrodo toks reglamentų nevientisumas vartotojų teisių apsaugos srityje. Juk vartotojų ginčai dažniausiai ir patenka į ginčų dėl nedidelių sumų taikymo sritį. Be to, teismo sprendimai pagal nedidelių sumų procedūrą, kaip ir teismo sprendimai pagal kitas minėtas procedūras, yra pripažįstami ir leidžiami vykdyti be egzekvatūros procedūros.

Teisingumas valstybės narės viduje yra nustatomas pagal nacionalinę teisę. Lietuvoje vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinį procesą reglamentuojančių Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų įgyvendinimo įstatymo [4] 26 straipsniu bylos dėl Europos ieškinių dėl nedidelių sumų yra nagrinėjamos apylinkės teismuose pagal Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse nustatytas teritorinio teisingumo taisykles.

Reglamento 4 straipsnio 3 dalyje teigiama, kad jei ieškinys nepatenka į reglamento taikymo sritį, teismas apie tai informuoja ieškovą. Išskyrus atvejus, kai ieškovas atsiima ieškinį, teismas pradeda jį nagrinėti pagal atitinkamą proceso teisę, taikomą valstybėje narėje, kurioje vykdoma procedūra. Jei teismas mano, kad ieškovo pateikta informacija yra nepakankama ar nepakankamai aiški arba jei ieškinio forma nėra tinkamai užpildyta, išskyrus tuos atvejus, kai paaiškėja, jog ieškinys yra aiškiai nepagrįstas arba kai prašymas yra nepriimtinas, teismas turi suteikti ieškovui galimybę per nurodytą terminą užpildyti ar

pataisyti ieškinio formą arba pateikti papildomą informaciją ar dokumentus, arba atsiimti ieškinį. Tokiu atveju yra naudojama reglamente numatyta standartinė forma. Jei paaiškėja, kad ieškinys yra aiškiai nepagrįstas arba prašymas yra nepriimtinas, arba jei ieškovas neužpildo ar nepataiso ieškinio formos per nurodytą laiką, prašymas atmetamas. Reglamento preambulėje yra teigiama, kad sąvokos „aiškiai nepagrįstas“ atmetant ieškinį ir „nepriimtinas“ atmetant prašymą turėtų būti nustatomos pagal nacionalinę teisę. Tad nėra numatyta bendrų visoms valstybėms narėms kriterijų šiuo klausimu.

Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvoje sąvoka „nepriimtinas ieškinys“ turėtų būti analizuojama vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 137 straipsniu. O sąvoka „aiškiai nepagrįstas pareiškimas“ yra vartojama tik kalbant apie teismo įsakymo išdavimą. Manytume, kad nėra galima tiesiogiai taikyti teisės normų, reguliuojančių teismo įsakymo išdavimą, ir aptariamai nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrai. Tad įstatymų leidėjas turėtų papildyti Lietuvos Respublikos civilinį procesą reglamentuojančių Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų įgyvendinimo įstatymą nuostata, kad Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūroje sąvokai „aiškiai nepagrįstas“ aiškinti yra taikomas Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 435 straipsnio 2 dalies 4 punktas. Bet kuriuo atveju ši sąvoka turi būti aiškinama ypač siaurai, užtikrinant visiems asmenims teisminės gynybos prieinamumą, skatinant naudojimąsi supaprastintomis procedūromis.

Tolesnė procedūros eiga

Reglamento 5 straipsnio 1 dalyje teigiama, kad Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūra yra rašytinė procedūra. Teismas gali surengti žodinį nagrinėjimą, jei mano, kad tai yra reikalinga, arba jei to prašo kuri nors šalis. Tačiau, kitaip nei, pavyzdžiui, pagal Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksą, teismas tokį prašymą gali atmesti, jei mano, kad, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, žodinis nagrinėjimas teisingam bylos nagrinėjimui akivaizdžiai nėra būtinas. Tokio prašymo atmetimo motyvai pateikiami raštu ir atmetimo negalima užginčyti ginčo šalims atskirai nuo teismo sprendimo. Toks teisinis reglamentavimas rodo, kad nedidelių sumų procedūra turi vykti kuo greičiau, turi būti sudaromos minimalios sąlygos vilkinti teismo procesą.

Teismas, gavęs tinkamai užpildytą ieškinio formą, per keturiolika dienų turi išsiųsti ieškinio formos ir, jei pridėta, pagrindžiančių dokumentų kopijas bei atsiliepimo standartinę formą atsakovui. Atsakovas turi pateikti atsiliepimą į ieškinį ar priešieškinių per trisdešimt dienų nuo ieškinio formos ir atsiliepimo formos įteikimo. Svarbu, kad atsakovas neprivalo pildyti standartinės atsiliepimo formos [13, p. 374]. Galima pateikti ir laisvos formos atsiliepimą. Atsakovas, kaip ir ieškovas, gali aprašyti atsiliepimą pagrindžiančius įrodymus arba tam tikrais atvejais pateikti susijusius pagrindžiančius dokumentus. Norint pateikti priešieškinių, būtina naudoti ieškiniui skirtą standartinę formą.

Jei atsiliepime atsakovas teigia, kad nepiniginio ieškinio suma viršija reglamente numatytą 2000 EUR ribą, teismas per tris-

dešimt dienų nuo atsakymo išsiuntimo ieškovui nusprendžia, ar ieškinys patenka į šio reglamento taikymo sritį. Teismo nutarties dėl šio klausimo atskirai skųsti negalima. Jei priešieškiny viršija numatytą pinigine ribą, Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūra ieškiniui ir priešieškiniui netaikoma ir jie nagrinėjami pagal atitinkamą nacionalinę proceso teisę. Tad priešieškinių vertė gali nuspręsti visais atvejais ir ieškinio nagrinėjimo procedūrą. Pradiniame reglamento projekte Europos Komisija siūlė priešieškinių reglamentuoti kiek lanksčiau ir, jei priešieškinyje nurodytas reikalavimas viršija 2000 EUR ribą, jį nagrinėti pagal nedidelių sumų procedūrą, jeigu reikalavimas yra susijęs su tuo pačiu teisiniu santykiu ir teismas mano, kad yra racionalu nagrinėti abu reikalavimus kartu [11, p. 361]. Tad Europos Komisija siūlė, atsižvelgiant į proceso ekonomiškumo, koncentruotumo principus, kiek galima išplėsti šios procedūros taikymą. Deja, toks požiūris nebuvo priimtinas valstybės narėms. Be to, reglamente apskritai nieko nekalbama apie būtinybę priešieškiniui būti koku nors būdu susietam su pradiniu ieškinio reikalavimu. Manytume, kad vis dėlto priešieškinių turi atitikti ne tik bendrus reglamento reikalavimus, bet ir turėti bent kažkokį ryšį su byla. Juk ir reglamento Briuselis I [2] 6 straipsnio 3 dalyje priešieškinių apibūdinamas kaip ieškinys, susijęs su ta pačia sutartimi arba faktais, kuriais buvo pagrįstas pagrindinis ieškinys. Jei teismui yra neaiškus priešieškinių ryšys su byla, įmanoma suteikti atsakovui galimybę pataisyti ar papildyti priešieškinių. Tokią nuomonę pagrindžia ir reglamento preambulė.

Per trisdešimt dienų po to, kai teismas gauna atsakovo arba ieškovo atsiliepimus, turi būti priimamas teismo sprendimas arba nusprendžiama, kaip toliau vyks bylos nagrinėjimas. Reglamento 7 straipsnyje numatomos trys galimos alternatyvos: pareikalauti, kad šalys pateiktų daugiau informacijos per terminą, neviršijantį trisdešimties dienų, arba surinkti įrodymus, arba surengti teismo posėdį. Tad svarbu, kad nėra būtina tęsti bylos nagrinėjimą ir galima iš karto po rašytinių atsakymų gavimo priimti teismo sprendimą, jei teismui viskas yra aišku. Be to, Reglamento 7 straipsnio 2 dalyje yra nustatytas trisdešimties dienų terminas, per kurį teismas po žodinio nagrinėjimo arba po to, kai yra gauta visa reikalingą informaciją, turi priimti teismo sprendimą. Be to, jei teismas iš atitinkamų šalių negauna atsiliepimų per nustatytą terminą, taip pat turi būti priimamas teismo sprendimas dėl ieškinio ar priešieškinio. Manytume, labai svarbu tai, kad yra reglamente nustatyti maksimalūs terminai atlikti procesinius veiksmus. Taip yra užtikrinamas procedūros operatyvumas ir nėra leidžiama valstybėms narėms nusistatyti savo terminų. Europos Komisija savo pradiniam reglamento pasiūlyme buvo numachiusi ir galutinį šešių mėnesių terminą, per kurį turi būti baigta procedūra. Tačiau valstybės narės su tokiu pasiūlymu nesutiko [11, p. 366]. Manytume, kad tokio termino nustatymas būtų tinkamas, siekiant ginčo šalims nuspręsti, ar apskritai naudotis procedūra, taip pat galbūt daugiau įpareigotų teismus laikytis terminų. Nors tokios teisės normos nėra, atsižvelgiant į šiuo metu įtvirtintus procesinių veiksmų terminus, tikrai yra įmanoma išspręsti bylą dėl nedidelių sumų per pusę metų.

Įrodymų rinkimą procedūros metu reglamentuoja gana trumpas reglamento 9 straipsnis. Pirmoje straipsnio dalyje teigiama, kad teismas nustato įrodymų rinkimo priemones ir įrodymų, reikalingų sprendimui priimti, apimtį, laikydamasis taisyklių, taikomų įrodymų leistinumui. Teismas gali rinkti įrodymus gaudamas rašytinius liudytojų, ekspertų ar šalių parodymus. Tad tik teismas sprendžia, kokių trūksta įrodymų, norint priimti teismo sprendimą. Kadangi įrodymų rinkimo reglamentavimas nenukreipia į nacionalinę teisę, reikia suprasti, kad šis reglamento straipsnis turi būti aiškinamas autonomiškai [10, p. 2890]. Siekiant užtikrinti procedūros operatyvumą ir ekonomiškumą, to paties straipsnio antroje ir trečioje dalyse pabrėžiama, kad teismas gali rinkti ekspertų įrodymus ar žodinius parodymus tik tuo atveju, jei tai būtina sprendimui priimti. Priimdamas šį sprendimą, teismas turi atsižvelgti į išlaidas. Be to, turi būti naudojamos paprasčiausios ir pigiausios įrodymų rinkimo priemonės. Kadangi nedidelių sumų procedūra yra daugiausia rašytinė, tai ir renkami įrodymai paprastai turėtų būti raštu. Reglamente nėra nustatyta konkretaus termino, kiek gali trukti įrodymų rinkimas. Jame taip pat nurodyta, kad teismas gali rinkti įrodymus per vaizdo konferenciją arba naudodamas kitas ryšių technologijas, jei turima techninių priemonių. Be to, ir reglamento 8 straipsnyje pabrėžiama, kad teismas gali surengti žodinį nagrinėjimą naudodamas vaizdo konferenciją arba kitas ryšių technologijas, jei turima techninių priemonių. Vadinasi, tiek reglamento preambulė, tiek vėlesnis tekstas skatina valstybes nares kuo plačiau naudoti šiuo-

laikines technologijas teismo procese, nors tai gal dar ir nenaudojama šalyje. Reikia tikėtis, kad ir Lietuvoje kuo greičiau bus galima naudotis ryšių technologijomis ir paprasčiau bei greičiau rinkti įrodymus ir smulkių ginčų nagrinėjimo procedūroje.

Reglamento 10 straipsnyje pabrėžiama, jog nedidelių sumų procedūroje turi būti neprivaloma, kad šalims atstovautų advokatas ar kitas specialistas. Tai svarbu toms valstybėms narėms, kuriose paprastai advokato dalyvavimas civilinėse bylose yra privalomas. Be to, kaip ir pagal Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksą, reglamente įtvirtinta, jog teismas negali reikalauti iš šalių atlikti teisinį ieškinių įvertinimą. Tad šalys turi tik apibūdinti reikalavimą ar savo atsikirtimus ir juos pagrįsti. Kartu, kaip ir Lietuvoje, reglamento 12 straipsnio 3 dalyje teigiama, kad visais tinkamais atvejais teismas siekia, jog šalys susitartų. Taikus susitarimas yra ypač svarbus ginčiuose dėl nedidelių sumų.

Reglamente aptariamos ir bylinėjimosi išlaidos. Reglamento 16 straipsnyje teigiama, kad pralaimėjusi šalis padengia bylinėjimosi išlaidas. Tačiau kartu pasakoma, kad teismas nepriteisia išlaidų laimėjusiai šaliai, jei jos buvo patirtos be reikalo ar yra neproporcingos ieškiniui. Tad siekiama, kad procedūra būtų kuo ekonomiškesnė, be pagrindo šalys neišleistų ginčui piniginių sumų. Vis dėlto manytume, kad protingos atstovavimo išlaidos turėtų būti atlyginamos, nors ir reglamente įtvirtinta, kad advokato atstovavimas procedūroje yra neprivalomas. Galima sutikti su nuomone, kad neturėtų būti atlyginamos, pavyzdžiui, advokatų ar kitų asmenų tarptautinių kelionių išlaidos, jei yra įmanoma

turėti vietos atstovą, be to, reikėtų laikyti išlaidomis, neproporcingomis ieškiniui, jei yra vykdoma ne teismo paskirta ekspertizė ir panašiai [13, p. 381].

Reglamente nenumatoma bendros apeliacijos procedūros, priėmus teismo sprendimą Nuspręsta, kad būtų per sudėtinga priimti tokią procedūrą, nes valstybės narės turi skirtingas teismo sprendimų teisėtumo ir pagrįstumo kontrolės formas [9, p. 1059]. Reglamento 17 straipsnio 1 dalyje tik nustatyta, kad valstybės narės praneša Komisijai, ar pagal jų proceso teisę sprendimą, priimtą pagal Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą, galima apskusti apeliacine tvarka ir per kokį laikotarpį toks apeliacinis skundas turėtų būti pateiktas. Komisija šią informaciją paskelbia viešai. Lietuvoje pagal Lietuvos Respublikos civilinį procesą reglamentuojančių Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų įgyvendinimo įstatymo 29 straipsnį teismų sprendimai, priimti pagal Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą, gali būti skundžiami apeliacine tvarka. Be to, jei teismo sprendimui yra netaikomi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse numatyti apribojimai pateikti kasacinį skundą, galima ir kasacija.

Reglamento 18 straipsnyje, kaip procedūrose dėl Europos vykdomojo rašto ar Europos mokėjimo įsakymo, numatyta, kad atsakovas turi teisę prašyti, jog teismo sprendimas būtų peržiūrėtas, jei ieškinyje ar šaukimas į teismą buvo įteiktas be atsakovo patvirtinimo apie jo gavimą ir ne dėl atsakovo kaltės dokumentas nebuvo įteiktas laiku pasiruošti gynybai arba atsakovas negalėjo užginčyti ieškinių dėl *force*

majeure arba dėl ypatingų aplinkybių ne dėl savo kaltės. Abiem atvejais turi būti veikama nedelsiant. Lietuvoje tokį prašymą nagrinėja sprendimą priėmęs teismas. Priėmęs prašymą dėl sprendimo peržiūrėjimo, teismas persiunčia prašymo ir jo priedų kopijas ieškovui ir informuoja, kad šis per keturiolika dienų nuo prašymo išsiuntimo privalo raštu pateikti atsiliepimą į prašymą.

Procesinių dokumentų kalba ir įteikimas

Šalių procesinių dokumentų kalbos reglamentavimas reglamente yra gana lankstus. Teisės akto 6 straipsnio 1 dalyje teigiama, kad ieškinys, atsiliepimas, priešieškiniškas atsakymai į priešieškinių bei susijusių pagrindžiančių dokumentų aprašymas pateikiami teismo proceso kalba ar kalbomis. Tačiau jei kuris nors kitas teismo gautas dokumentas yra kita nei proceso kalba, teismas gali pareikalauti to dokumento vertimo tik tuo atveju, jei paaiškėja, kad vertimas būtinas teismo sprendimui priimti. Būtina atkreipti dėmesį, kad reglamento variante lietuvių kalba yra praleistas žodis „kitas“, tad galima neteisingai suprasti, jog ir ieškinys ar atsiliepimas į ieškinį gali būti taip pat pateikiamas kita kalba.

Be to, to paties reglamento straipsnio 3 dalyje teigiama, kad šalis gali atsisakyti priimti dokumentą, kai jis yra pateiktas ne viena iš šių kalbų: valstybės narės, kurioje įteikiamas dokumentas, valstybine kalba, arba jei toje valstybėje narėje yra kelios valstybinės kalbos – tos vietos, kurioje turi būti įteiktas ar į kurią turi būti išsiųstas dokumentas, valstybine kalba arba viena iš valstybinių kalbų; arba kalba, kurią

adresatas supranta. Tokiu atveju teismas turi informuoti kitą šalį, kad ji pateiktų dokumento vertimą. Toks reglamentavimas atitinka naujausią Europos Teisingumo Teismo praktiką² ir Reglamentą (EB) Nr. 1393/2007 dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse. Reglamento preambulėje detalizuojama, kad šalis gali atsisakyti priimti dokumentą jo įteikimo metu arba gražinti jį per vieną savaitę, jeigu jis nėra parengtas valstybės narės, kurioje įteikiamas, valstybine kalba, arba nėra pridėtas vertimas į tokią kalbą arba kalbą, kurią adresatas supranta. Suprantama, būtų nelogiška reikalauti iš šalies iš karto per įteikimą nurodyti, kad nesupranta procesinio dokumento turinio. Reglamente nenustatoma termino, per kurį šalis turėtų pateikti dokumentą valstybine ar suprantama kalba. Be to, ir vėliau lieka galimybė, kad šalis gali atsisakyti priimti dokumentą, jei jo kalba adresatui nėra suprantama [12, p. 9, 11]. Ypač tai aktualu valstybėms narėms, kuriose gyvena daug emigrantų.

Iki šiol nė vienas Europos Sąjungos reglamentas nebuvo įtvirtinęs savarankiškų procesinių dokumentų įteikimo būdų. Visą laiką buvo pasakoma, kad dokumentai įteikiami vienu iš reglamente nurodytu būdų, tačiau pagal valstybės narės, kurios teritorijoje bus įteikiami dokumentai, nacionalinius teisės aktus. Reglamente dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūros pirmą kartą yra nustatoma bendra procesinių dokumentų įteikimo procedūra. Teisės

² Pavyzdžiui, Europos Teisingumo Teismo 2008 m. gegužės 18 d. sprendimas byloje Nr. C-14/07 ar 2005 m. lapkričio 8 d. sprendimas byloje C-443/03.

akto 13 straipsnio 1 dalyje teigiama, kad dokumentai įteikiami paštu, gaunant patvirtinimą apie jų gavimą, įskaitant gavimo datą. Siekiant kuo labiau sumažinti dokumentų įteikimo išlaidas, nuspręsta įtvirtinti šį įteikimo būdą, nes ne kiekviena valstybė narė žino tokį paprastą įteikimo būdą savo nacionalinėje teisėje [7, p. 57]. Svarbu yra ir tai, kad šis įteikimo būdas naudojamas ir įteikimams valstybės narės viduje, ne tik kitoje valstybėje narėje.

Reglamento 13 straipsnio 2 dalyje įtvirtinti subsidiarūs procesinių dokumentų įteikimo būdai, jei dokumento neįmanoma įteikti paštu su patvirtinimu [8, p. 107]. Tai paprastai atvejai, kai negalima rasti asmens įteikimo vietoje. Tokiais atvejais turi būti taikomi kiti įteikimo būdai, įtvirtinti reglamento (EB) Nr. 805/2004 dėl Europos vykdomojo rašto 13 ir 14 straipsniuose. Tada negali būti taikomi tie numatyti būdai, kurie nėra įmanomi konkrečios valstybės narės nacionalinėje teisėje.

Teismo sprendimo vykdymas

Pagal reglamento 20 straipsnio 1 dalį sprendimas, priimtas vienoje valstybėje narėje vykdant Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą, pripažįstamas ir vykdomas kitoje valstybėje narėje nereikalaujant jo pripažinimo vykdytinu ir nesuteikiant galimybės ginčyti jo pripažinimą. Tad nėra reikalaujama egzekvatūros procedūros, o tai suteikia aptariamai procedūrai didelį pranašumą. Tvarka pateikti vykdyti teismo sprendimus yra labai panaši į teismo sprendimų, patvirtintų Europos vykdomuoju raštu, vykdymo tvarką ar vykdymo tvarką, skirtą Europos mokėjimo įsakymams. Svarbu atkreipti dėmesį, kad

reglamento 15 straipsnio 1 dalyje teigiama, jog sprendimas yra vykdytinas, neatsižvelgiant į galimus apeliacinius skundus. Tad nėra reikalaujama, kad teismo sprendimas įsiteisėtų. Be to, atkreiptinas dėmesys, kad reglamente nieko nekalbama apie taikos sutarčių vykdymą, nors ir teismas privalo stengtis šalis sutaukyti [13, p. 384]. Tad jei šalys susitaria bylos metu, reikėtų prašyti taikos sutartį patvirtinti Europos vykdomuoju raštu ir tokiu atveju išvengti egzekvatūros procedūros.

Vykdymo siekianti šalis turi pateikti teismo sprendimo kopiją ir pažymą dėl sprendimo pagal Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą. Tokią pažymą šalies prašymu nemokamai turi išduoti bylą nagrinėjęs teismas. Jei valstybė narė reikalauja, yra būtina pateikti ir šios pažymos vertimą. Norint pradėti vykdymo procesą Lietuvoje, reikia pateikti pažymos vertimą į lietuvių kalbą. Svarbu, kad nėra būtina pateikti paties teismo sprendimo vertimo į vietinę vykdymo valstybės kalbą.

Siekiant kuo labiau palengvinti vykdymo procesą, reglamento 21 straipsnyje dar pabrėžiama, kad vykdymo siekianti bylos šalis neprivalo turėti įgaliojimo atstovo arba pašto adreso vykdymo vietos valstybėje narėje. Be to, iš bylos šalies, kuri vienoje valstybėje narėje prašo vykdyti kitoje valstybėje narėje pagal Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą priimtą sprendimą, negali būti reikalaujama jokios garantijos, išsipareigojimo ar užstato, remiantis tuo, kad asmuo yra užsienio pilietis, arba tuo, kad nuolatinė jo gyvenamoji vieta ar nuolatinio buvimo vieta arba įprastinė gyvenamoji vieta yra ne vykdymo vietos valstybėje narėje.

LITERATŪRA

1. 2007 m. liepos 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 861/2007, nustatantis Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą. *OL*, 2007, L199, p. 1–22.

2. 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo. *OL*, 2001, L12, p. 1–64.

3. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 36-1340.

4. Lietuvos Respublikos civilinį procesą reglamentuojančių Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų įgyvendinimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2008, nr. 137-5366.

5. 2005 m. kovo 15 d. Europos Komisijos pasiūlymas dėl Reglamento, nustatančio Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą [interaktyvus]. KOM (2005) 87. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/prelex/detail_dossier_real.cfm?CL=de&DosId=192645>.

6. *Žalioji knyga dėl Europos mokėjimo išakymo procedūros ir priemonių, skirtų bylų dėl nedidelių sumų reikalavimų nagrinėjimui supaprastinti ir pa-*

greitinti [interaktyvus]. KOM(2002)746 final. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2002:0746:FIN:PDF>>.

7. BROKAMP, A. *Das Europäische Verfahren für geringfügige Forderungen*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2008.

8. FREITAG, R.; ir LEIBLE R. *Forderungsbetreibung in der EU*. Verlag C. H. Beck, 2008.

9. HAU, W. *Das neue europäische Verfahren zur Betreuung geringfügiger Forderungen*. Juristische Schulung, 2008.

10. JAHN, I. *Das europäische Verfahren für geringfügige Forderungen*. Neue Juristische Woche, 2007.

11. KRAMER, X. E. The European small claims procedure: Striking the balance between simplicity and fairness in European Litigation. *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht*, 2008.

12. RAUSCHER, T. *Europäisches Zivilprozessrecht. Kommentar*. 2 Auflage. München: Sellier European Law Publishers, 2010.

13. SCHLOSSER, P. F. *EU-Zivilprozessrecht*. München: C. H. Beck Verlag, 2009.

PROCEDURE FOR THE SMALL CLAIMS IN EUROPEAN UNION

Vigita Vėbraitė

S u m m a r y

The article thoroughly examines the Regulation, establishing a European small claims procedure. This Regulation is applied in all Member States (except Denmark) from the 1st of January 2009. Whereas most other European instruments in the field of civil procedure, such as Brussels I and Brussels IIA, Taking of Evidence or Service Regulations, primarily aim to coordinate national proceedings in cross-border cases, the procedure for the small claims together with the European order for payment procedure are the first Regulations to create autonomous European procedures for cross-border recovery of debts. It is important that European small claims procedure is the first full adversarial procedure in European Union. It was a difficult task to combine a simple, speedy and as cheap as possible procedure with a principle of a fair trial.

The author describes the scope of application for the Regulation. It is said that it was only a political decision to establish that the procedure is applied if

the value if the claim does not exceed 2000 Euro at the time when the claim form is received by the court, excluding all interest, expenses and disbursements. European small claims procedure is also an optional procedure and a plaintiff also must decide how he or she will defend the rights. Later the course of procedure, service and language of documents and enforcement of the judgment is analyzed in the article. It is important to stress that European small claims procedure must be mainly written procedure. If the party requests to hold an oral hearing, the request can be refused by the court if it is considered that with the regard of the circumstances, an oral hearing is not necessary for the fair conduct of the case.

It is concluded that the most problematic point of the Regulation is that many issues are left to be decided by national procedural laws of Member States. This can make procedure in practice quite different in all Member States and can impact the popularity of the procedure.

Įteikta 2010 m. spalio 19 d.

Priimta publikuoti 2011 m. kovo 9 d.